

Інтегральна психодинамічна діагностика: створено в Україні

Тетяна Жданова

магістрантка кафедри психології,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

e-mail: zhdanovata@krok.edu.ua

Ольга Васильченко

доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

e-mail: olgavm@krok.edu.ua,

ORCID: 0000-0002-2502-8072

Психологічна діагностика спрямована на вивчення людської особистості: як її структури в цілому, так і окремих її якостей і аспектів. З дуже великою часткою абстракції особистість можна досліджувати у двох напрямках: вшир і вглиб. У першому випадку аналізуються різні блоки властивостей і якостей особистості – інтелектуальних, сенсомоторних комунікативних, тощо, а також взаємозв'язки між ними. У другому – вивчаються різні рівні організації цих властивостей та якостей. Так, для особистісних властивостей можна виділити як мінімум 2 рівні організації: декларативний та несвідомий.

При необхідності оцінити, яким індивід бажає постати в очах оточуючих, проводиться дослідження декларативного рівня особистості. В цьому випадку використовуються методики, спрямовані на вивчення цього рівня – різноманітні вербальні опитувальники (наприклад, тест Лірі, тест ММРІ, тест Акцент-2-90 та інші).

Методики неусвідомлюваного рівня дозволяють нам дізнатися навіть те, що індивід не знає про себе, оскільки ці властивості та якості приховані в глибинах його психіки – в несвідомому. За допомогою спеціальних тестів (а це, насамперед, проєктивні методи) можна проводити вивчення неусвідомлюваних та прихованих якостей особистості, особливостей поведінки в екстремальних ситуаціях. При їх використанні респондент чітко не представляє кінцевої мети дослідження, що мінімізує спотворення та дозволяє отримати інформацію про актуальні несвідомі тенденції особистості. Серед методик цього рівня можна назвати такі: Тест чорнильних плям Роршаха, метод портретних виборів Сонді, метод кольорових виборів Люшера, Тематичний апперцепційний тест (ТАТ) та інші.

Таким чином, важливо не тільки застосовувати валідні методики, а й будувати правильну систему інтерпретації результатів тестування з урахуванням того, що особистість складно влаштована, та інтерпретація показників лише декларативного характеру (вербальні опитувальники) не дає повної достовірної картини особистості людини.

Дослідимо початок і розвиток психодинамічного підходу в психологічному діагностуванні в часі і просторі.

Вперше психодинамічний підхід у психодіагностиці було описано в 1999

році у дисертаційній роботі українського вченого М.І. Вигдорчика «Методи психодинамічної діагностики в комплексному медичному огляді моряків» [1]. Спираючись на психодіагностичний підхід, вченим було запропоновано психодинамічну схему формування поведінки індивіда. Відповідно до цієї схеми несвідомі потяги та інстинкти формують актуальні несвідомі потреби, які у свою чергу поряд з вимогами соціального середовища та моральними установками приймають участь у створенні психологічних захисних механізмів. У підсумку захисні механізми детермінують спостережувану поведінку індивіда. Дослідником також було показано, що використання традиційних вербальних опитувальників в умовах медичного огляду моряків є недостатньо ефективним і потребує додаткової психодинамічної інтерпретації. Він довів, що на підставі глибинно-психологічного підходу за допомогою експериментально-психологічних методик можуть бути виявлені ознаки латентної психічної дезадаптації моряків.

Психодинамічний підхід отримав свій розвиток та подальше обґрунтування у працях Н.В. Родіної, М.В. Капустянського, О.В. Мальцева, Л.П. Перевязко, А.П. Карпенко та ін.

Н.В. Родіна [2] в кандидатській дисертації «Психологічні умови розвитку мотивації професійного зростання особистості керівника» здійснила теоретичний аналіз проблеми вивчення психологічних характеристик менеджерів у контексті антикризового менеджменту. Як теоретичну модель, яка дозволяє вивчати особливості поведінки менеджерів за кризових ситуацій, вчена обрала модель структури особистості, яка складається з таких рівнів: несвідомого та декларативного. Авторкою розвинуто теоретичний концепт «Его-заломлення» як функції, що перетворює взаємодію ситуаційних факторів і структури особистості на поведінкові реакції. Обґрунтовано адекватність застосування психодинамічного підходу до вивчення феноменів, що знаходяться у несвідомому особистості та регулюють її поведінку за кризових ситуацій.

Закордонні вчені. В 2006 році Ненсі Мак Вільямс з командою однодумців створює власний підхід – психодинамічну діагностику психічних розладів у вигляді посібника PDM[3]. Мак Вільямс з колегами пішли іншим шляхом, на відміну від українців – діагностика в цьому підході відбувається за методом клінічного інтерв'ю. Посібник із психодинамічної діагностики, друге видання (PDM-2), за редакцією Ненсі Мак Вільямс, являє собою комплексний діагностичний посібник, заснований на психодинамічних клінічних моделях і теоріях. Він слугує емпірично обґрунтованою, клінічно корисною альтернативою або доповненням до більш широко відомих категоріальних діагнозів DSM і ICD. Цей посібник орієнтований на формулювання випадків і планування лікування. Він охоплює широкий спектр сфер, включно з функціонуванням особистості та психологічними проблемами на різних етапах життя, від дитинства до старості.

Докторське дослідження Н.В. Родіної «Психологія копінг-поведінки: системне моделювання» [4] було присвячено побудові та емпіричній верифікації системної моделі копіngu. Згідно з цією моделлю стресова ситуація, будучи

негативним впливом ззовні, апелює, у першу чергу, до неусвідомлюваного рівня особистості. Вплив несвідомого на свідомий рівень психіки обумовлений різноманітними вимогами соціокультурного середовища. Свідомість виступає як фільтр, селективно пропускаючи крізь себе актуальні несвідомі потреби, які створюють різноманітні варіанти подолання стресу. Здійснювана копінг-поведінка може більш-менш успішно сприяти вирішенню стресової ситуації, тим самим приводячи суб'єкта подолання до необхідного результату. У свою чергу, соціальне середовище, в якому відбувається розвиток індивіда, впливає на формування актуальних несвідомих тенденцій.

М.В. Капустянським [5] в кандидатській дисертації «Психологічні умови розвитку мотивації професійного зростання особистості керівника» розглянуто складові мотиваційного потенціалу керівника в структурі його особистісного потенціалу, що об'єднує як несвідомі та усвідомлювані властивості психіки. Автором встановлено, що на несвідомому рівні присутні активні, інтенційні тенденції, які позитивно впливають на кар'єрне просування.

О.В. Мальцевим [6] в кандидатській дисертації «Копінг як чинник безпеки особистості в сучасному соціальному просторі» визначено, що передумовами реалізації неадаптивних стратегій уникання стресу виступають амбівалентні несвідомі потреби у прояві/блокуванні гетероагресії. Показано, що суб'єктивне відчуття безпеки в тому числі і на несвідомому рівні допомагає особистості долати негативне ставлення до себе і світу.

У кандидатській дисертації «Детермінанти професійної ідентичності особистості» А.П. Карпенком [7] побудовано концептуальну модель системи «професійна ідентичність – автентичність – професійний успіх». Автором зазначено, що детермінація цієї системи обумовлена особистісними характеристиками як свідомого, так і несвідомого рівнів. Дослідником визначено психодинамічні детермінанти професійної ідентифікації інженерно-технічних працівників: орієнтація на сприятливий мікроклімат в професійному середовищі, схильність до монотонної роботи, здатність до концентрації уваги у процесі своєї діяльності, стабільність у виборі професії, а також у виборі організації, в якій вони працюють.

Л.П. Перевязко [8] в кандидатській дисертації «Індивідуально-психологічні та культурно-історичні особливості символіки сновидінь особистості» показала, що символічне несвідоме виступає у якості ресурсу подолання стресових ситуацій. Авторка зазначила, що несвідомі тенденції особистості виявляються у вигляді символічних структур, переважно архетипових за характером, що відображають глибинну, неусвідомлювану лінію подолання складних ситуацій. Також нею вивчені несвідомі тенденції призводять до активізації певного спектру копінг-стратегій.

Принципи психодинамічного підходу було впроваджено у практичну діяльність психологів та інших фахівців, які застосовують методи психодіагностики у прикладному аспекті. Це різні галузі профвідбору, зокрема профвідбір у силові структури, у комерційні організації, а також профорієнтація, оцінка ефективності

психотерапії, організаційне консультування, коучинг. З вищевикладеного можна дійти впевненого висновку про теоретичну обґрунтованість та високу прикладну ефективність психодинамічного підходу на відміну від лінійної інтерпретацією результатів окремих психодіагностичних методик.

Список використаних джерел

1. Вигдорчик М.І. Методи психодинамічної діагностики у комплексному медичному огляді моряків : Автореф. дис... канд. мед. наук: 14.01.34 / М.І. Вигдорчик ; Держ. п-во "Укр. НДІ мор. медицини". — О., 1999. — 20 с. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124021667>.
2. Родіна Н.В. Індивідуально-особистісні особливості менеджерів середньої ланки в кризових ситуаціях: психодинамічний підхід : Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Н.В. Родіна ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського (м. Одеса). — О., 2005. — 21 с. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124015185>.
3. Nancy McWilliams. — Silver Spring, Maryland: Alliance of Psychoanalytic Organizations, 2006. — 600 с. — ISBN 978-0976775829.[6].
4. Родіна Н.В. Психологія копінг-поведінки: системне моделювання. Дис ... д-ра психол. наук / Н. В. Родіна . — Київ, 2012 . <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/4098>.
5. Капустянський М.В. Психологічні умови розвитку мотивації професійного зростання особистості керівника Дис ... канд. психол. наук / М.В. Капустянський – Одеса, 2016 http://pub.onu.edu.ua/images/specrada/k4105107/kapustyansky_disser.pdf.
6. Мальцев О.В. Копінг як чинник безпеки особистості в сучасному соціальному просторі. Дис ... канд. психол. наук / О.В. Мальцев. – Одеса, 2017 http://pub.onu.edu.ua/images/specrada/k4105107/disser_maltsev.docx.
7. Карпенко А.П. Детермінанти професійної ідентичності особистості Дис ... канд. психол. наук / А.П. Карпенко. – Одеса, 2017 <http://pub.onu.edu.ua/images/specrada/k4105107/karpenko-disser.pdf>.
8. Перевязко Л. П. Індивідуально-психологічні та культурно-історичні особливості символіки сновидінь особистості. Дис ... канд. психол. наук / Л.П. Перевязко. – Одеса, 2019 . http://pub.onu.edu.ua/images/specrada/k4105107/dis_%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BA%D0%BE.docx.